

Juuso Ala-Kyyny & Mika Holopainen

Kirjastohistorian havinaa – Kimmo Koskisen vaiheita 1900-luvun lopulla

Vastavalmistunut Viikin puutarhatieteen opiskelija **Kimmo Koskinen** aloitti kirjastouransa vuonna 1986 juuri perustetussa Helsingin yliopiston kirjaston Luonnontieteiden kirjastossa Aura-talossa. Kirjaston edeltäjänä oli Tieteellisten seurain kirjasto, joka lakkautettiin, ja luonnontieteelliset kokoelmat siirrettiin Aura-taloon.

Maaliskuun alussa 2021 Kimmo jäi eläkkeelle Helsingin yliopiston kirjaston kehityspäällikön tehtävästä. Tässä Uutisvirta-haastattelussa Kimmo kertoo vaiheistaan ja tieteellisen kirjastotoiminnan teknologian kehitymisestä 1980-luvulta vuosituhannen taitteeseen. Kimmon ajatuksia 2000-luvun kehityksestä, ja erityisesti avoimen julkaisemisen edistymisestä, voi lukea [Think Open -blogin jatkokertomuksesta](#).

Haastattelun ovat toteuttaneet Mika Holopainen ja Juuso Ala-Kyyny, kuvien kokoamisessa auttoivat Jari Laine ja Kari Haatanen; kuvaajina ainakin Liisa Siipilehto ja Phil Segall. Juttua rytmittävät virstanpylväät ovat Kimmon itsensä laatimia.

1986: Helsingin yliopiston kirjasto, Luonnontieteiden kirjasto. Aura-talo. Luentosarja asiantuntijajärjestelmistä (tekoälyn esiaste). Luettelointia Cande-editorilla Burroughs -keskustietokoneelle.

"Näin varmaan vain ilmoituksen yliopiston ilmoitustaululla, että tällaista olisi tarjolla. Soitin sinne, ja minut rekrytoitiin saman tien puhelimesta. Työ kirjastoavustajana oli ensin kolmen kuukauden määräaikainen, sitten vakituinen. Jossain vaiheessa titteli muuttui kirjastonhoitajaksi."

"Ensimmäisiin tehtäviin liittyi luetteloinnin tekeminen Cande-rivieditorilla. Se oli alkeellista editointia rivi kerrallaan, vähän kuin jollain Unix-päätteellä. Tein myös kaikenlaisia avustavia tehtäviä, mutta melkein alusta lähtien aloin suuntautua tiedonhakuun. [Informaatikko Marita Rosengren oli keskittynyt tietopalveluihin.] Silloin hakuja tehtiin online-tietopankeista: otettiin yhteys modeemin kautta ulkomaiseen koneeseen, kun oli ensin huolellisesti suunniteltu hakuprofiili, mitä pitäisi kysellä."

1987: Teknillinen korkeakoulu: Tietopalvelukurssi. VAX-keskustietokone, sähköpostin käyttöönotto. Muutto Vallilaan Teollisuuskadulle.

"Opiskeluaikana vietin paljon aikaa kirjastossa, mutta en koskaan kuvitellut, että lähtisin kirjastoon töihin. Työ vaikutti kuitenkin kiinnostavalta. Ja siihen aikaan Otaniemessä järjestettiin tietopalvelukursseja, jonne pyrin ja pääsin syksyllä 1987. Siellä tutustuin tarkemmin tietopalvelupuoleen. Kurssin päätteeksi tein suunnitelman kotimaista biotieteiden viitetietokantaa varten, joka ei siinä muodossa valmistunut."

"Ehdin olla Aura-talossa vuoden verran, kun tuli muutto Teollisuuskadulle Vallilaan."

1988: TRIP-ohjelmiston käyttöönotto: Sieppo/Kirjat, Sieppo /CD-ROM, Sieppo/Online-tietokannat.

"Yliopistolla otettiin käyttöön TRIP-tekstitiedonhallintaohjelmisto. Silloin ei ollut vielä kirjastojärjestelmiä käytössä. TRIP oli ensimmäinen tietokantaohjelmisto, joka oli hankittu kirjaston tarpeisiin. Siihen oli suhteellisen helppo perustaa tietokantoja, joille tehtiin jonkinlainen käyttöliittymä. Nämä muodostivat Sieppo-kokonaisuuden. Tietokannat eivät olleet silloin kovin laajoja. Mutta se oli uutta, että itse räätälöitäviä tietokantoja oli ylipäätään käytössä."

"Niihin aikoihin cd-romit olivat tulossa käyttöön, ja Siepossa oli niille oma luettelo. Myöhemmin lähetimme kyselyitä muille yliopistoille, ja kokosimme cd-rom-yhteisluettelon. Myös online-tietokannat luettelointiin."

1989: Informaatikon tehtäviä, tiedonhakuja online-tietopankeista. Tiedonhaun käyttäjäkoulutusta.

"Kun Marita Rosengren lähti ympäristöministeriöön töihin, tulin hänen tilalleen tietopalvelussa. Siinä vaiheessa laitoksilla alettiin järjestää myös tiedonhaun käyttäjäkoulutusta. Kursseja järjestettiin esimerkiksi farmasian, kemian ja maantieteen

laitoksilla. Ne oli tarkoitettu enimmäkseen opiskelijoille. Tutkijoille tehtiin tiedonhakuja. Joskus tutkijat olivat itse paikalla ja kommentoivat suoraan hakua, joskus he soittivat ja kertoivat mistä haluavat tietoa, ja lähetin tulokset postitse. Tutkijoille teetetyt tiedonhaut olivat maksullisia."

"[Asiakkaiden itsenäinen tiedonhaku alkoi cd-romeista.] Opiskelijoilla oli pääsy vain cd-romeihin, ei online-tietokantoihin, jotka olivat paljon laajempia. Opiskelijoille kuitenkin kerrottiin tietokantojen sisällöistä ja siitä, miten online-tiedonhaku tapahtuu, kerrottiin yleisiä tiedonhaun periaatteita, Boolean logiikkaa ja muuta. Ja neuvottiin, miten ottaa yhteyttä ja pyytää haku. Niin kauan kuin online-tiedonhaku oli maksullista toimintaa, siinä oli välittäjä kirjastosta aina mukana. Tarvittiin kuitenkin sopimukset eikä tunnuksia voinut antaa eteenpäin."

1990: Osallistuminen Lontoon Online-konferenssiin. 1991: Fennica CD-ROM -käyttöliittymän suomenkielinen versio. 1992: PortaCom-keskustelufoorumi VAX-koneella: VirtuaaliHYK – keskustelualue. 1993: CD-ROM -palsta Tietopalvelulehdessä.

"Olin sen verran kiinnostunut näistä cd-rom-asioista, että muutaman vuoden ajan pidin Tietopalvelulehdessä cd-rom-palsta. Seurasin lehdistä uutisia cd-romeista, ja tein uusista rompuista koosteita."

"PortaCom oli lähinnä kuriositeetti, joka toimi VAX-tietokoneella. Perustin "VirtuaaliHYK"-nimisen keskustelualueen kirjaston asioille. Se oli uutta ja outoa. Ei siellä hirveästi keskustelua ollut, mutta tällainen alusta oli jonkin aikaa olemassa. Siinä oli vähän sama ajatus kuin nykyään Yammerissa."

1994: Norjassa verkkoja kokemassa. Word Wide Web käyttöön Netscape-selaimella.

"Kirjastoihin alettiin hankkia yhä enemmän cd-romeja ja asiakkaiden työasemia oli jossain vaiheessa kaksikin kappaletta. Jossain vaiheessa alkoi yleistyä cd-romien verkkokäyttö, ja vuonna 1994 kävin Oslon yliopistossa tutustumassa cd-rom-verkkopalveluihin. Kirjoitinkin siitä jutun Norjassa verkkoja kokemassa. Norjalaiset olivat verkkokäytössä pidemmällä, Suomessa tätä ei vielä ollut."

"Jossain vaiheessa kirjastolla oli mahdollisuus tehdä laitehankintoja. Lähinnä hankittiin tietenkin pc-mikroja, mutta muistaakseni tein ehdotuksen, että hankitaan Unix-palvelin cd-rom-verkkokäyttöön. Ja se hankittiin. Siinä vaiheessa alkoi olla tarjolla myös levyjä, joita saattoi käyttää verkon kautta. Se ei ollut vielä internet, vaan yliopiston lähiverkko. Tämä oli askel eteenpäin: romppuja pystyi käyttämään muualta, ei tarvinnut tulla paikan päälle."

1995: Luonnontieteiden kirjasto siirtyy Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan alaisuuteen. Luonnontieteiden kirjaston www-sivu aukeaa. Uralica CD-ROM -käyttöliittymän suomenkielinen versio.

"Vuoden 1994 aikoihin tuli ensimmäinen selain, Netscape. Keväällä 1995 tein "luontsikalle" www-sivun. Se ei ollut kirjaston ensimmäinen, muistaakseni maantieteen laitoksella oli webbisivu aiemmin. Mutta ensimmäisten joukossa kuitenkin. Sivuilta löytyi kuvailuja kokoelmista ja linkkejä eri palveluihin. Silloin alkoi jo olla ensimmäisiä verkkolehtiä, ja myös niihin linkattiin sen perusteella mitä tietoa niistä saatiin."

"Webin alkuvaiheita seurasin tarkasti, ja siitä yliopistossakin keskusteltiin ja innokkaimmat sitä kokeilivat. Mutta vasta Netscape räjäytti potin, samoin kuin se, että oli mahdollista tehdä itse nettisivuja. Se muutti sen koko ympäristön."

1996: Yliopiston opetusteknologiapalkinto Kristiina Hormia-Poutasen kanssa: Virtuaalikirjasto avoimena oppimisympäristönä. 1997: Helix-palvelin Luonnontieteiden kirjastoon CD-ROM-verkkokäyttöä varten. Unix-palvelimen ylläpitoa. 1998: Viikin tiedekirjaston kolmiulotteinen malli vrml-muodossa.

"Helsingin Puhelinyhdistyksellä (nyk. Elisa) oli 1990-luvun puolivälissä iso projekti, jonka tavoitteena oli tehdä kaupungista kolmiulotteinen malli. Siitä innostuneena teimme Kristiina Hormia-Poutasen kanssa hakemuksen "Virtuaalikirjasto avoimena oppimisympäristönä", ja saimme kuin saimmekin sille opetusteknologiapalkinnon. Ajatus oli tehdä kolmiulotteinen malli suunnitteilla olevasta Viikin tiedekirjastosta vrml-kielellä (virtual reality modeling language). Arkkitehtitoimistolta saimme datan, sillä heidän käyttivät kolmiulotteisia suunnitteluohjelmistoja. Tampereelta tullut opiskelija muunsi arkkitehtimallinnukset vrml-muotoon."

"No, idea oli hyvä, mutta malli oli liian raskas. Silloisten laitteiden teho ei riittänyt. Se jäi enemmän prototyyppiä, joka kyllä toimi mutta loppukäyttäjät eivät voineet sitä käyttää. Ajatus siinä oli, että malli olisi toiminut opastusjärjestelmänä, jonka avulla näytettäisiin mitä on missäkin. Metropolian järjestämällä Avoimen tieteen päivillä joulukuussa 2020 käytettiin Altspac-nimistä virtuaalimaailmaa. Ajatuksena se muistutti meidän kehittelemäämme

virtuaaliympäristöä."

1999: Muutto Viikin tiedekirjastoon. Pikalinkit-sivusto.

"Cd-romppujen verkkokäyttöön tarkoitettu Helix-palvelin siirtyi Viikkiin, kun kirjasto muutti sinne. Verkkokäyttöinen cd-rom-palvelu jatkui Viikissä vielä vuosien ajan. Mutta silloin myös e-lehtiä alkoi olla jo niin paljon, että linkkien laittaminen verkkosivuille ei enää riittänyt. Syntyi ajatus, että pitäisi olla tietokanta – ja niitä syntyi sitten useampia."

2000: HY:n yhteinen e-lehtitietokanta: ejournals.helsinki.fi. Aiemmin omat tietokannat Viikissä, Kumpulassa ja Meilahdessa. Ensimmäinen EU-hanke: Renardus – Academic Subject Gateway Service Europe.

"Minä aloin tehdä Viikissä omaa e-lehtitietokantaa, ja sainkin toimivan prototyypin aikaan. Samoihin aikoihin Jukka Englund teki Terkossa omaa lehtitietokantaansa ja Teemu Nuutinen Kumpulassa omaansa. Totesimme, että kolme erillistä lehtitietokantaa on vähän liikaa, nehan olivat osittain myös päällekkäisiä. Kirjastothan olivat tuolloin itsenäisiä tiedekuntakirjastoja, joiden välillä ei ollut oikein koordinoitua. Mutta pidimme kolmistaan palaverin, jossa sovimme, että yhdistämme e-lehtitietokannat. Syntyi ejournals.helsinki.fi, jonka ylläpitäjäksi Teemu ryhtyi."

Tässä kohtaa ovi avoimen julkaisemiseen maailmaan on jo avattu, ja on aika siirtyä [Think Open -blogista löytyvään jatkokertomuksen toiseen osaan](#).

...sitä ennen kuitenkin pari sanaa pyöräilystä. Kimmon virstanpylväissä mainitaan vuoden 2011 kohdalla Cycling for Libraries: Berlin–Copenhagen, vuonna 2014 Cycling for Libraries: Montpellier–Lyon ja vuonna 2019 Kirjastofillarointi: Lahti–Helsinki.

"Niin, olen ollut mukana kolme kertaa Cycling for Libraries -tapahtumissa, kahdesti kansainvälisessä tapahtumassa ja kerran kotimaisessa. Ensimmäisellä kerralla aktiivisia tapahtuman järjestäjiä olivat Kansalliskirjaston Jukka Pennanen ja kaupunginkirjastossa työskennellyt Mace Ojala. Pyöräily kesti noin viikon ja matkan varrella pysähdyttiin eri paikoissa, muun muassa kirjastoissa poikettiin keskustelemassa. Ja tietenkin ehdittiin matkan aikana keskustella myös mukana olleiden kollegoiden kanssa. Kotimaassa pyöräilyreitti alkoi Lahden kaupunginkirjastosta ja päättyi Helsingissä Oodiin, ja matkan varrella poikettiin pienemmissä kirjastoissa."

Oheinen kuva on Montpellier–Lyon-pyöräilystä. Tarkkasilmäinen saattaa erottaa Kimmon joukosta.

